

Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport

DECRET 27/2016, de 4 de març, del Consell, pel qual es declara Bé d'Interès Cultural, amb la categoria de col·lecció de béns mobles, el conjunt de reliquiari del papa Luna ubicats a la parròquia de Santa Maria de Peníscola (Castelló). [2016/1666]

L'article 49.1.5 de l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana estableix la competència exclusiva de la Generalitat en matèria de patrimoni històric, artístic, monumental, arquitectònic, arqueològic i científic, sense perjudici del que disposa el número 28 de l'apartat 1 de l'article 149 de la Constitució Espanyola. L'article 26.2 de la Llei 4/1998, d'11 de juny, de la Generalitat Valenciana, del Patrimoni Cultural Valencià, disposa que la declaració d'un bé d'interès cultural es farà per decret del Consell, a proposta de la conselleria competent en matèria de cultura. Tot això sense perjudici de les competències que l'article 6 de la Llei 16/1985, de 25 de juny, del Patrimoni Històric Espanyol, reserva a l'Administració General de l'Estat.

Per Resolució de 27 d'abril de 2015, de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport, es va acordar incoar expedient per a declarar Bé d'Interès Cultural, amb la categoria de col·lecció de béns mobles, a favor del conjunt de reliquiari del papa Luna ubicats a l'església parroquial de Santa Maria de Peníscola (Castelló).

S'han complert tots els tràmits legalment preceptius d'acord amb les disposicions vigents.

Consta en l'expedient l'informe favorable a la declaració de Bé d'Interès Cultural de la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Carles i de la Universitat Jaume I de Castelló, de conformitat amb el que estableix l'article 27.5 de la Llei 4/1998, d'11 de juny, del Patrimoni Cultural Valencià.

Així mateix, s'han demanat de les conselleries afectades els informes exigits per l'article 43 de la Llei 5/1983, de 30 de desembre, del Consell, i aquestes no han formulat alegacions. També s'ha conferit audiència als interessats en el procediment.

Per tot això, i d'acord amb el que estableix la normativa referenciada, a proposta del conseller d'Educació, Investigació, Cultura i Esport, i amb la deliberació prèvia del Consell, en la reunió del dia 4 de març de 2016,

DECRETE

Article 1. Objecte

El present decret té per objecte declarar Bé d'Interès Cultural, amb la categoria de col·lecció de béns mobles, el conjunt de reliquiari del papa Luna ubicats a l'església parroquial de Santa Maria de Peníscola (Castelló), relacionar i descriure les peces que integren la referida col·lecció, determinar els valors excepcionals que aquestes incorporen i que justifiquen la seua declaració com a bé d'interès cultural amb la categoria de col·lecció de béns mobles, en l'annex adjunt al present decret i establir, en conseqüència, el règim de protecció corresponent.

Article 2. Règim de la col·lecció de béns mobles declarada bé d'interès cultural

Els béns objecte de la declaració queden subjectes al que disposa la secció tercera, Règim dels béns mobles d'interès cultural, del capítol III, títol II, de la Llei 4/1998, d'11 de juny, del Patrimoni Cultural Valencià.

DISPOSICIONS ADICIONALS

Primera. Inscripció en l'Inventari General del Patrimoni Cultural Valencià

La present declaració de bé d'interès cultural, amb la categoria de col·lecció de béns mobles, del conjunt de reliquiari del papa Luna, ubicats a l'església parroquial de Santa Maria de Peníscola, s'inscriu

Conselleria de Educación, Investigación, Cultura y Deporte

DECRETO 27/2016, de 4 de marzo, del Consell, por el que se declara Bien de Interés Cultural, con la categoría de colección de bienes muebles, el conjunto de relicarios del papa Luna ubicados en la parroquia de Santa María de Peñíscola (Castellón). [2016/1666]

El artículo 49.1.5 del Estatuto de Autonomía de la Comunitat Valenciana establece la competencia exclusiva de la Generalitat en materia de patrimonio histórico, artístico, monumental, arquitectónico, arqueológico y científico, sin perjuicio de lo que dispone el número 28 del apartado 1 del artículo 149 de la Constitución Española. El artículo 26.2 de Ley 4/1998, de 11 de junio, de la Generalitat Valenciana, del Patrimonio Cultural Valenciano, dispone que la declaración de un bien de interés cultural se hará mediante decreto del Consell, a propuesta de la conselleria competente en materia de cultura. Todo ello sin perjuicio de las competencias que el artículo 6 de la Ley 16/1985, de 25 de junio, del Patrimonio Histórico Español, reserva a la Administración General del Estado.

Mediante Resolución de 27 de abril de 2015, de la Conselleria de Educación, Cultura y Deporte, se acordó incoar expediente para declarar Bien de Interés Cultural, con la categoría de colección de bienes muebles, a favor del conjunto de relicarios del papa Luna ubicados en la iglesia parroquial de Santa María de Peñíscola (Castellón).

Se han cumplido todos los trámites legalmente preceptivos de acuerdo con las disposiciones vigentes.

Consta en el expediente el informe favorable a la declaración de Bien de Interés Cultural de la Real Academia de Bellas Artes de San Carlos y de la Universidad Jaume I de Castellón, de conformidad con lo que establece el artículo 27.5 de la Ley 4/1998, de 11 de junio, del Patrimonio Cultural Valenciano.

Asimismo se han recabado de las conselleries afectadas los informes exigidos por el artículo 43 de la Ley 5/1983, de 30 de diciembre, del Consell, y estas no han formulado alegaciones. También se ha conferido audiencia a los interesados en el procedimiento.

En virtud de lo expuesto y de acuerdo con lo establecido en la normativa referenciada, a propuesta del conseller de Educación, Investigación, Cultura y Deporte, y previa deliberación del Consell en su reunión del día 4 de marzo de 2016,

DECRETO

Artículo 1. Objeto

El presente decreto tiene por objeto declarar Bien de Interés Cultural, con la categoría de colección de bienes muebles, el conjunto de relicarios del papa Luna ubicados en la iglesia parroquial de Santa María de Peñíscola (Castellón), relacionando y describiendo las piezas que integran la referida colección, determinando los valores excepcionales que las mismas incorporan y que justifican su declaración como bien de interés cultural con la categoría de colección de bienes muebles, en el anexo adjunto al presente decreto y estableciendo en consecuencia el correspondiente régimen de protección.

Artículo 2. Régimen de la colección de bienes muebles declarada bien de interés cultural

Los bienes objeto de la declaración quedan sujetos a lo dispuesto en la sección tercera, Régimen de los bienes muebles de interés cultural, del capítulo III, título II, de la Ley 4/1998, de 11 de junio, del Patrimonio Cultural Valenciano.

DISPOSICIONES ADICIONALES

Primera. Inscripción en el Inventario General del Patrimonio Cultural Valenciano

La presente declaración de bien de interés cultural, con la categoría de colección de bienes muebles, del conjunto de relicarios del papa

rà en la secció primera de l'Inventari General del Patrimoni Cultural Valencià i en el Registre General de Béns d'Interés Cultural, dependent de l'Administració General de l'Estat.

Segona. Absència d'incidència en la despesa pública de la present disposició

L'aplicació i desplegament del present decret no podrà tindre cap incidència en la dotació de tots i cada un dels capítols de despesa assignada a la Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport, i en tot cas haurà de ser atès amb els mitjans personals i materials de la conselleria competent per raó de la matèria.

DISPOSICIÓ FINAL

Única. Entrada en vigor

El present decret es publicarà en el *Boletín Oficial del Estado* i entrarà en vigor l'endemà de la seua publicació en el *Diari Oficial de la Comunitat Valenciana*.

València, 4 de març de 2016

El president de la Generalitat
XIMO PUIG I FERRER

El conseller d'Educació, Investigació, Cultura i Esport,
VICENT MARZÀ IBÁÑEZ

ANNEX

Dades sobre el bé objecte de la declaració

1. Denominació

Reliquiaris del papa Luna, compost per:

- La creu de cristall de roca o fèrula papal de Benet XIII
- El calze de la capella privada de Benet XIII
- El reliquiari del *Lignum Crucis* o de Climent VIII

2. Ubicació

Església parroquial de Santa Maria de Peñíscola (Castelló).

3. Descripció del bé

a) La creu de cristall de roca o fèrula papal de Benet XIII. (Número d'identificació SVI: 12.03.089-002-0013.)

D'autor anònim, de principis del segle XV, datable *circa* 1412-1414. És de cristall de roca i plata daurada. Està llavorada amb tècniques de cisellat i elements de fosa. Porta esmalts translúcids, opacs i niellat, sobre gravats a la talla baixa. Les seues mides en centímetres són: 92 d'alt x 46 d'ample. Està marcada amb el punxó de Sant Mateu (SM) en el primer cos de la magolla, davall l'esmalt del Baró de Dolors.

La creu-bàcul del papa Luna de Peñíscola és una fèrula papal, realitzada per mitjà de l'acoblament de peces de cristall de roca, geomètriques, seriades, tallades segons la tècnica Glyptein, en forma de quatre pales rectangulars, iguals, de cantells arrodonits i extremitats troncopiramidals, unides a una peça central quadrangular amb muntura de plata daurada romboïdal, que alberga una relíquia de *Lignum Crucis*, potentada amb quatre caboixons blaus (safirs), muntats sobre unes agulles bombades d'acabament, formades per fulles de roure; l'arbre inferior apareix prolongat amb dos peces prismàtiques que engloben una peça bulbosa de sis cares. Aquest gràcil i ric conjunt va muntat sobre una magolla arquitectònica hexagonal, de dos cossos, en les cares de la qual s'obrin finestres conopials amb traceria calada i perfils engrelats. Cada cara va emmarcada per sèries de contraforts que s'escalonen en sis ordres fins a arribar al cim de la magolla, on un estilitzat cos de transició, llavorat en plata daurada, amb finestrals geminats de mig punt, gravats, encasta la creu de cristall de roca. Les cares de la magolla, corresponents als fronts de la creu, tenen major amplitud i en els finestrals alberguen plaques esmaltades, en el cos inferior, amb els temes de Crist Baró de Dolors i l'escut foral de la ciutat de València (escut en losange amb els pals d'Aragó, timbrat per l'elm coronat amb el drac alat);

Luna, ubicados en la Iglesia parroquial de Santa María de Peñíscola, se inscribirá en la sección primera del Inventario General del Patrimonio Cultural Valenciano y en el Registro General de Bienes de Interés Cultural, dependiente de la Administración General del Estado.

Segunda. Ausencia de incidencia en el gasto público de la presente disposición

La aplicación y el desarrollo del presente decreto no podrá tener incidencia alguna en la dotación de todos y cada uno de los capítulos de gasto asignada a la Conselleria de Educación, Investigación, Cultura y Deporte, y en todo caso deberá ser atendido con los medios personales y materiales de la conselleria competente por razón de la materia.

DISPOSICIÓN FINAL

Única. Entrada en vigor

El presente decreto se publicará en el *Boletín Oficial del Estado* y entrará en vigor al día siguiente de su publicación en el *Diari Oficial de la Comunitat Valenciana*.

Valencia, 4 de marzo de 2016

El president de la Generalitat,
XIMO PUIG I FERRER

El conseller de Educación, Investigación, Cultura y Deporte,
VICENT MARZÀ IBÁÑEZ

ANEXO

Datos sobre el bien objeto de la declaración

1. Denominación

Relicarios del Papa Luna, compuesto por:

- La cruz de cristal de roca o fèrula papal de Benedicto XIII
- El cáliz de la capilla privada de Benedicto XIII
- El relicario del *Lignum Crucis* o de Clemente VIII

2. Ubicación

Iglesia parroquial de Santa María de Peñíscola (Castellón).

3. Descripción del bien

a) La cruz de cristal de roca o fèrula papal de Benedicto XIII. (Número de identificación SVI: 12.03.089-002-0013.)

De autor anónimo, de principios del siglo XV, fechable *circa* 1412-1414. Es de cristal de roca y plata dorada. Está labrada con técnicas de cincelado y elementos de fundición. Lleva esmaltes translúcidos, opacos y nielado, sobre grabados a la talla baja. Sus medidas en centímetros son 92 de alto x 46 de ancho. Está marcada con el punzón de Sant Mateu (SM), en el primer cuerpo de la macolla, bajo el esmalte del Varón de Dolores.

La cruz-báculo del papa Luna de Peñíscola es una fèrula papal, realizada mediante el acoplamiento de piezas de cristal de roca, geométricas, seriadas, talladas según la técnica Glyptein, en forma de cuatro palas rectangulares, iguales, de cantos redondeados y extremidades tronco-piramidales, unidas a una pieza central cuadrangular con muntura de plata dorada romboïdal, que alberga una relíquia de *Lignum Crucis*, potentada con cuatro cabujones azules (zafiros), montados sobre unas agujas abombadas de remate, formadas por hojas de roble; el árbol inferior aparece prolongado con dos piezas prismáticas que engloban una pieza bulbosa de seis caras. Este gràcil y rico conjunto va montado sobre una macolla arquitectònica hexagonal, de dos cuerpos, en cuyas caras se abren ventanas conopiales con traceria calada y perfiles angrelados. Cada cara va emmarcada por series de contrafuertes que se escalonan en seis órdenes hasta llegar a la cima de la macolla, donde un estilizado cuerpo de transición, labrado en plata dorada, con ventanales geminados de medio punto, grabados, engasta la cruz de cristal de roca. Las caras de la macolla, correspondientes a los frentes de la cruz, tienen mayor amplitud y en los ventanales albergan placas esmaltadas, en el cuerpo inferior, con los temas de Cristo Varón de Dolores y el escudo foral de la ciudad de Valencia (escudo en losange con las barras de

mentres que en el cos superior porta l'escut pontifici de Benet XIII (un losange que en camp de gules porta un creixent revessat, de plata, i la punta del mateix metall, timbrat amb la tiara papal o de sant Silvestre i les claus del cel en or i plata respectivament, encreuades i unides per una cadena de quatre anelles), i el davallament de Crist. Les altres cares porten finestral biferats en el primer cos i simples en el segon, amb esmalts translúcids blaus de fons, i en el primer cos porten representacions de peixos. Tot el perímetre de la creu va encastat per mitjà d'una cinta perimetral de fulles de roure, amb acabaments esfèrics als extrems de les pales o braços, formats també per fulles de roure retallades. La canya o fust és hexagonal i també de tipus arquitectònic amb dos trams de finestralso oivals emmarcats per contraforts dobles amb arcbotants.

Miraculosament ens ha arribat quasi intacta, almenys pel que fa a les peces de cristall de roca, però no en les agulles i contraforts de plata que coronen la magolla, que van ser majorment mutilats de manera intencionada i han sigut reposats en una recent restauració. La creu-bàcul o fèrula del papa Luna de Peñíscola és la més destacada de les elaborades en tallers locals per mitjà del muntatge d'elements geomètrics de cristall de roca, importats de Venècia, i està marcada amb el punxó de Sant Mateu (Castelló). Va ser regalada per la ciutat de València a Benet XIII, en memòria dels anys que va ser canonge de la catedral de València.

Després de la dissolució de la cort pontificia de Peñíscola, la fèrula papal o creu de cristall de roca va passar a la parròquia de Peñíscola, junt amb el calze de la capella privada i el reliquiari del *Lignum Crucis* de Climent VIII.

b) El calze de la capella privada de Benet XIII. (Número d'identificació SVI: 12.03.089-002-0002.)

És obra del taller de Sant Mateu, segons testifica la marca o punxó de Sant Mateu (SEN) en la copa i davall del peu al costat de la serreta. Es pot datar en el primer quart del segle XV, *circa* 1415. Està llavorada en plata daurada en foc, repujada, cisellada i amb elements de fosa. Les seues mides en centímetres són: 22 d'alt x 15,5 de diàmetre del peu x 9,5 de diàmetre de la copa.

El peu és sexlobulat, amb les interseccions marcades per lòbuls xicotets. En quatre dels lòbuls presenta decoració de fulles de roure cisellades, que corresponen als temes i a les formes típiques dels tallers catalans i valencians del moment. En els dos lòbuls oposats restants porta les armes pontificies (escut de tipus francès, de gules, amb un creixent revessat de plata i faixa en punta també de plata, timbrat per tiara pontificia amb ínfulas que pengen i claus encreuades, unides per una cadena de quatre anelles) cisellades i possiblement esmaltades, com encara es poden apreciar en la creu de cristall de roca, també de Peñíscola, oferida per la ciutat de València a Benet XIII.

L'eix vertical, canya o fust, és també hexagonal i està format per quatre cossos. El primer és arquitectònic i marca la transició entre el peu i el fust, presenta finestralso apuntats, realitzats amb talla baixa lineal per a albergar-hi un esmalt blau, perdut en l'actualitat. En les arestes de cada una de les cares presenta contraforts senzills, sense agulla, però amb acabament floral incurvat; corona aquest cos arquitectònic una barana emmerletada. A mitja altura trobem el nuc, bulbós i amb decoració cisellada de fulles de roure en els dos hemisferis, que alterna sis puntes amb sis caboixons romboïdals aplicats, en els fronts dels quals porta plaques gravades i esmaltades, de les quals només se'n conserven dos amb els monogrames «jhs» i «xps» niellats, en lletra gòtica cursiva. Els dos cossos que separen el nuc són hexagonals, de menor secció i lliços. La copa, també llisa, està treballada a martell, sense cap decoració, a excepció del terç inferior o sotacopa, que presenta una corona de dotze fulles de roure aplicades, alternades en grandària. Tècnicament, segueix la fórmula tradicional en la Corona d'Aragó d'introduir uns elements dins d'altres per mitjà de pestanyes i soldadura.

Destaca en aquest calze la iconografia, representada en un dels dos escuts pontificis, on s'aprecia amb tota claredat que, a l'esquerra de l'acabament de la tiara papal, una mà alada beneeix el pontificat de Benet XIII simbolitzat amb aquestes armes. Amb això testimonia la primacia del papa Luna sobre els altres pontífexs cismàtics. Estilísticament cal assenyalar que la talla i el disseny de les armes papals són idèntiques a les que figuren en la fèrula papal o creu de cristall de roca

Aragón, timbrado por el yelmo coronado con el dragón alado); mientras que en el cuerpo superior lleva el escudo pontificio de Benedicto XIII (un losange que en campo de gules lleva un creciente ranversado, de plata, y la punta del mismo metal, timbrado con la tiara papal o de san Silvestre y las llaves del cielo en oro y plata respectivamente, cruzadas y unidas por cadena de cuatro anillas), y el descendimiento de Cristo. Las otras caras llevan ventanales biforos en el primer cuerpo y simples en el segundo, con esmaltes translúcidos azules de fondo, y en el primer cuerpo llevan representaciones de peces. Todo el perímetro de la cruz va engastado mediante una cinta perimetral de hojas de roble, con remates esféricos en los extremos de las palas o brazos, formados también por hojas de roble recortadas. La caña o fuste es hexagonal y también de tipo arquitectónico con dos tramos de ventanales ojivales enmarcados por contrafuertes dobles con arbotantes.

Milagrosamente nos ha llegado casi intacta, por lo menos en lo que afecta a las piezas de cristal de roca, no así en las agujas y contrafuertes de plata que coronan la macolla, y que fueron mayormente mutilados de manera intencionada, y han sido repuestos en reciente restauración. La cruz-báculo o fèrula del papa Luna de Peñíscola es la más destacada de las elaboradas en talleres locales mediante el montaje de elementos geométricos de cristal de roca, importados de Venecia, y está marcada con el punzón de Sant Mateu (Castellón). Fue regalada por la ciudad de Valencia a Benedicto XIII, en memoria de los años en que fue canónigo de la catedral de Valencia.

Después de la disolución de la corte pontificia de Peñíscola, la fèrula papal o cruz de cristal de roca, pasó a la parroquia de Peñíscola, junto al cáliz de la capilla privada y el relicario del *Lignum Crucis* de Clemente VIII.

b) El cáliz de la capilla privada de Benedicto XIII. (Número de identificación SVI: 12.03.089-002-0002.)

Es obra del taller de Sant Mateu, según testifica la marca o punzón de Sant Mateu (SEN), en la copa y bajo el pie junto a la serreta. Es fechable en el primer cuarto del siglo XV, *circa* 1415. Está labrada en plata dorada en fuego, repujada, cincelada y con elementos de fundición. Sus medidas en centímetros son: 22 de alto x 15,5 de diámetro del pie x 9,5 de diámetro de la copa.

El pie es sexlobulado, con las intersecciones marcadas por lóbulos pequeños. En cuatro de los lóbulos presenta decoración de hojas de roble cinceladas, que corresponden a los temas y a las formas típicas de los talleres catalanes y valencianos del momento. En los dos lóbulos opuestos restantes lleva las armas pontificias (escudo de tipo francés, de gules con un creciente ranversado de plata y faja en punta también de plata, timbrado por tiara pontificia con ínfulas que cuelgan y llaves cruzadas, unidas por cadena de cuatro anillas) cinceladas y posiblemente esmaltadas, como aún se pueden apreciar en la cruz de cristal de roca, también de Peñíscola, ofrecida por la ciudad de Valencia a Benedicto XIII.

El eje vertical, astil o fuste, es también hexagonal y está formado por cuatro cuerpos. El primero es arquitectónico y marca la transición entre el pie y el fuste, presenta ventanales apuntados, realizados con talla baja lineal para albergar esmalte azul, perdido en la actualidad. En las aristas de cada una de las caras presenta contrafuertes sencillos, sin aguja, pero con remate floral incurvado; corona este cuerpo arquitectónico una barandilla almenada. A media altura encontramos el nudo, bulboso y con decoración cincelada de hojas de roble en los dos hemisferios, que alterna seis puntas con seis cabujones romboïdals aplicados, en cuyos frentes lleva placas grabadas y esmaltadas, de las que solo se conservan dos con los monogramas «jhs» y «xps» niellados, en letra gòtica cursiva. Los dos cuerpos que separan el nudo son hexagonales, de menor secció y lisos. La copa, también llisa, está trabajada a martillo, sin ninguna decoración, a excepció del tercio inferior o sotocopa, que presenta una corona de doce hojas de roble aplicadas, alternadas en tamaño. Tècnicament, sigue la fórmula tradicional en la Corona de Aragón de introducir unos elementos dentro de otros mediante pestañas y soldadura.

Destaca en este cáliz la iconografía, representada en uno de los dos escudos pontificios, donde se aprecia con toda claridad que, a la izquierda del remate de la tiara papal, una mano alada bendice el pontificado de Benedicto XIII simbolizado con estas armas. Con eso testimonia la primacia del papa Luna sobre los otros pontífices cismáticos. Estilísticamente hay que señalar que la talla y el diseño de las armas papales son idénticas a las que figuran en la fèrula papal o cruz de cristal de roca de

de la mateixa parròquia, procedents amb tota probabilitat del mateix taller de Sant Mateu.

c) El reliquiari del *Lignum Crucis* o de Climent VIII. (Número d'identificació SVI: 12.03.089-002-0001.)

És obra d'autor anònim. Datable en el primer quart del segle XV, *circa* 1423-29. Està llavorat en plata daurada a foc, repujada, cisellada, amb elements de fosa i esmalts translúcids, opacs i niellat, sobre gravats a la talla baixa. Les seues mides en centímetres són: 49,5 d'alt x 22,5 d'ample x 22 de profunditat.

Es tracta d'un reliquiari en forma de torre amb peu, l'autor del qual té un gran sentit de la proporció i domini del detall tant en els cisellats com en els burinats, i és coneixedor de la geometria dels calats i traceries flamígeres. Al mateix temps que domina àmpliament la utilització d'elements seriats de fosa. Tècnicament les peces van encaixades unes dins d'altres per mitjà de llengüetes, pernys i soldadura. En el gravat de les plaques empra el cisell, el burí i el punteig o picada de llustre, depenent del tema o funció. L'esmalt apareix en les seues versions d'opac, translúcid i niellat, i hi queden restes de blau, roig i negre. El peu és tetralobulat, de lòbuls facetats amb interseccions en punta. Va decorat amb monogrames de Jesucrist en llatí i grec, en lletra gòtica cursiva: «jhs» (*ihesu*) i «xps» (*xristos*), separats per ramejats florals burinats, tot això sobre punteig de llustre. A causa del pes de la peça que recau sobre el peu i la subtilitat de la planxa de plata, són visibles nombrosos punts de ruptura, i en el segle XIX se li va afegir una placa de coure, reblada, en l'interior del peu per a reforçar-lo, així com per a permetre embridar un eix de ferro que unira totes les peces al mateix temps i les enrigidira. L'eix de sustentació és hexagonal i està compost per quatre cossos arquitectònics flamígers. El primer, més xicotet i de major diàmetre, serveix de nexa amb el peu. Està format per contraforts cilíndrics, acabats en agulla cònica, que emmarquen finestres biferades gravades, en les cares laterals de l'hexàgon, mentre que la cara davantera i la posterior presenten finestres triforats, parells, calats i amb fons d'esmalt blau translúcid sobre placa gravada a la talla baixa. Acaba aquest cos una cresteria flordelisada que serveix de barana al segon cos, el qual presenta un ordre gegant de contraforts, emmarcant dos sèries superposades de finestres biferades gravats i parells biferats, també calats, sobre fons esmaltat blau. El tercer cos o nuc emergeix d'un tronc de piràmide invertida de huit cares, rematades per xicotets merlets a manera de barana. Aquest cos octogonal té les cares acabades amb cresteria flordelisada, interrompuda alternativament pels florons dels gablets i pels pinacles dels contraforts cilíndrics, que emmarquen els finestres de traceria flamígera. El quart cos és semblant al primer però de major altura. D'ell emergeix un altre tronc de piràmide hexagonal invertida amb arestes engrelades de fosa i plans adornats amb fulles de roure retallades i superposades. Acaba amb barana d'arcuacions calades i emmerletades, segmentada per contraforts cilíndrics coronats per pinacle. El temple és hexagonal, de dos cossos encaixats i pinacle de traceria calada d'acabament. Recorda les estructures de les magolles de les creus valencianes, així com la d'algunes maces de cerimonial o bordons. Es caracteritza pels contraforts d'ordre gegant i de secció triangular, que emmarquen cada una de les cares. Destaca la galeria de finestres, de traceria calada, que recorre el terç superior, emmarcats com en la resta del conjunt per xicotets pilars cilíndrics que sobreixen de la cresteria d'acabament, també flordelisada. Aquesta galeria forma una imitació de dossers sobre les finestres de cada una de les cares del temple que alberguen plaques esmaltades. El primer cos del temple presenta en l'anvers una finestra quadrada, amb funció de teca, que alberga nou paquets de tela roja amb relíquies; va flanquejada per sengles escuts del papa Climent VIII, timbrats amb la tiara de sant Silvestre i les claus del cel, i per armes: escut quarterat, primer i quart en camp de gules una creu flordelisada d'or i ànima de gules, i segon i tercer d'or. En el revers d'aquest primer cos: en l'interior d'una finestra d'arc conopial, la Mare de Déu entronitzada amb l'Infant, en *sacra conversazione*, en el seu vessant de reina dels sants i dels màrtirs, les relíquies dels quals acompanya; està asseguda sobre podi d'arcs seriats i amb un fons puntejat a manera de brocat daurat amb ornamentació vegetal; està flanquejada a les cares adjacents per escuts del papa Climent VIII, semblants als anteriors. El segon cos del temple, a l'interior d'una finestra d'arc conopial, alberga la figura, en alt relleu, del Baró de Dolors amb la relíquia del *Lignum Crucis* al pit, acompanyat en els finestres laterals per les imatges esmaltades de la Dolorosa i Sant Joan, el Deixeble Estimad, mentre que a l'interior de

la mateixa parròquia, procedents con toda probabilidad del mismo taller de Sant Mateu.

c) El relicario del *Lignum Crucis* o de Clemente VIII. (Número de identificación SVI: 12.03.089-002-0001.)

Es obra de autor anónimo. Fechable en el primer cuarto del siglo XV, *circa* 1423-29. Está labrado en plata dorada a fuego, repujada, cincelada, con elementos de fundición y esmaltes traslúcidos, opacos y nielado, sobre grabados a la talla baja. Sus medidas en centímetros son: 49,5 de alto x 22,5 de ancho x 22 de profundidad.

Se trata de un relicario en forma de torre con pie, cuyo autor tiene un gran sentido de la proporción y dominio del detalle tanto en los cincelados como en los burilados, y conocedor de la geometría de los calados y tracerías flamígeras. Al mismo tiempo que domina sobradamente la utilización de elementos seriados de fundición. Técnicamente las piezas van encajadas unas dentro de otras mediante lengüetas, pernos y soldadura. En el grabado de las placas emplea el cincel, el buril, el punteado o picado de lustre, dependiendo del tema o función. El esmalte aparece en sus versiones de opaco, translúcido y nielado, quedando restos de azul, rojo y negro. El pie es tetralobulado, de lóbulos facetados con intersecciones en punta. Va decorado con monogramas de Jesucristo en latín y griego, en letra gòtica cursiva: «jhs» (*ihesu*) y «xps» (*xristos*), separados por enramados florales burilados, todo ello sobre punteado de lustre. A causa del peso de la pieza que recae sobre el pie y la sutileza de la plancha de plata, son visibles numerosos puntos de ruptura, y en el siglo XIX se le añadió una placa de cobre, remachada, en el interior del pie para reforzarlo, así como para permitir embridar un eje de hierro que uniera todas las piezas al mismo tiempo y las rigidizara. El eje de sustentación es hexagonal y está compuesto por cuatro cuerpos arquitectónicos flamígeros. El primero, más pequeño y de mayor diámetro, sirve de nexa con el pie. Está formado por contrafuertes cilíndricos, rematados en aguja cònica, que enmarcan ventanas biferadas, en las caras laterales del hexágono, mientras que la cara delantera y la posterior presentan ventanales triforos, pares, calados y con fondo de esmalte azulado translúcido sobre placa gravada a la talla baja. Remata este cuerpo una crestería flordelisada que sirve de barandilla al segundo cuerpo, el cual presenta un orden gigante de contrafuertes, enmarcando dos series superpuestas de ventanales biferados grabados y pares biferados, también calados, sobre fondo esmaltado azul. El tercer cuerpo o nudo emerge de un tronc de piràmide invertida de ocho caras, rematadas por pequeñas almenas a modo de barandilla. Este cuerpo octogonal tiene las caras rematadas con crestería flordelisada, interrumpida alternadamente por los florones de los gabletes y por los pináculos de los contrafuertes cilíndricos, que enmarcan los ventanales de tracería flamígera. El cuarto cuerpo es semejante al primero pero de mayor altura. De él emerge otro tronc de piràmide hexagonal invertida con aristas ancladas de fundición y planos adornados con hojas de roble recortadas y superpuestas. Remata con barandilla de arcuaciones caladas y almenadas, segmentada por contrafuertes cilíndricos coronados por pináculo. El temple es hexagonal, de dos cuerpos encajados y pináculo de tracería calada de remate. Recuerda las estructuras de las macollas de las cruces valencianas, así como la de algunas mazas de ceremonial o bordones. Se caracteriza por los contrafuertes de orden gigante y de sección triangular, que enmarcan cada una de las caras. Destaca la galería de ventanales, de tracería calada, que recorre el tercio superior, enmarcados como en el resto del conjunto por pequeños pilares cilíndricos que sobresalen de la crestería de remate, también flordelisada. Esta galería forma una imitación de doseles sobre las ventanas de cada una de las caras del temple que cobijan placas esmaltadas. El primer cuerpo del temple, en el anverso presenta una ventana cuadrada, con función de teca, que alberga nueve paquetes de tela roja con reliquias; va flanqueada por sendos escudos del papa Clemente VIII, timbrados con la tiara de san Silvestre y las llaves del cielo, y por armas: escudo cuartelado, primero y cuarto en campo de gules una cruz flordelisada de oro y alma de gules, y segundo y tercero de oro. En el reverso de este primer cuerpo: en el interior de una ventana de arco conopial, la Virgen María entronizada con el Niño, en *sacra conversazione*, en su vertiente de reina de los santos y de los mártires, cuyas reliquias acompaña; está sentada sobre podio de arcos seriados y con un fondo punteado a modo de brocado dorado con ornamentación vegetal; está flanqueada en las caras adyacentes por escudos del papa Clemente VIII, semejantes a los anteriores. El segundo cuerpo del temple, en el interior de una ventana de arco conopial, cobija la figura, en alto relieve, del Varón de Dolores con la reliquia del *Lignum Crucis* en el pecho, acompañado en los ventanales laterales por las imáge-

la finestra en arc conopial apareix gravat i niellat un Crist ressuscitat, radiant, sobre fons daurat; va custodiat en les finestres de les cares adjacents per sengles saigs, soldats armats amb escuts llargs amb l'estrela de David, un amb maça i l'altre amb destrat, gravats amb talla baixa i esmalts translúcids. Aquest cos presenta també en el terç superior una barana de xicotetes arcuacions coronades per merlets, semblant a la del primer. Corona el temple una agulla flamígera, piramidal hexagonal, calada en els fronts sobre esmalt de fons blau translúcid, mentre que les cares laterals presenten la traceria flamígera gravada a buril.

El conjunt degué portar un acabament, possiblement en forma de creu, que en el segle XIX ja estava perdut. És una magnífica peça que denota un taller amb influències flamenques i italianitzants, possiblement valencià. Ara bé, cabria la possibilitat que es tractara d'una peça en la qual s'han substituït les armes pontificies, ja que les que presenta, corresponents a Climent VIII, són d'una qualitat de disseny inferior al de les altres peces esmaltades. També s'ha apuntat la possibilitat que aquesta obra siga una mescla de plaques esmaltades, relleus i relíquies. Siga com siga, el seu propietari, el papa Climent VIII, Gil Sánchez Muñoz, només va poder venerar-la sis anys, ja que la brevetat del pontificat, marcat per les directrius del seu antecessor, el papa Benet XIII, va acabar el 15 d'agost de 1429 a l'arxiprestal de Sant Mateu, on va renunciar al solí pontifici en favor del papa romà Martí V, a fi de tornar la unitat a l'Església de Crist, liquidant així l'anomenat Cisma d'Occident.

Gil Sánchez Muñoz, descendent d'un llinatge aragonés establert àmpliament en el regne de València des del segle XIV, va ser arxipreste de Terol, canonge de la catedral de Barcelona i canonge de la catedral de València (1396), i fou elevat al solí pontifici peniscolà en 1423 arran de la mort del papa Luna; després de la seua renúncia al pontificat en 1429, i tenint en compte la seua submissió, la seua amistat amb Alfons el Magnànim i la seua bona posició econòmica, se li va concedir el bisbat de Mallorca, on va morir el 28 de desembre de 1447.

nes esmaltadas de la Dolorosa y San Juan, el Discípulo Amado, mientras que en ventana en arco conopial en cuyo interior aparece grabado y nielado un Cristo resucitado, radiante, sobre fondo dorado; va custodiado en las ventanas de las caras adyacentes por sendos sayones, soldados armados con escudos largos con la estrella de David, uno con mazo y el otro con hacha, grabados a la talla baja y esmaltes translúcidos. Este cuerpo presenta también en su tercio superior una barandilla de pequeñas arquerías coronadas por almenas, semejante a la del primero. Corona el templete una aguja flamígera, piramidal hexagonal, calada en los frentes sobre esmalte de fondo azul translúcido, mientras que las caras laterales presentan la traceria flamígera grabada a buril.

El conjunto debió de llevar un remate, posiblemente en forma de cruz, que en el siglo XIX ya estaba perdido. Es una magnífica pieza que denota un taller con influencias flamencas e italianizantes, posiblemente valenciano. Ahora bien, cabría la posibilidad de que se tratara de una pieza en la cual se han sustituido las armas pontificias, ya que las que presenta, correspondientes a Clemente VIII, son de una calidad de diseño inferior al de las otras piezas esmaltadas. También se ha apuntado la posibilidad de que esta obra sea una mezcla de placas esmaltadas, relieves y reliquias. Sea como sea, su propietario, el papa Clemente VIII, Gil Sánchez Muñoz, solamente pudo venerarla seis años, ya que la brevedad del pontificado, marcado por las directrices de su antecesor, el papa Benedicto XIII, acabó el 15 de agosto de 1429 en la arxiprestal de Sant Mateu, donde renunció al solio pontificio en favor del papa romano Martín V, con el fin de devolver la unidad a la Iglesia de Cristo, liquidando así el llamado Cisma de Occidente.

Gil Sánchez Muñoz, descendiente de linaje aragonés establecido sobradamente en el reino de Valencia desde el siglo XIV, fue arxipreste de Teruel, canónigo de la catedral de Barcelona y canónigo de la catedral de Valencia (1396), elevado al solio pontificio de Peñíscola en 1423 después de la muerte del papa Luna; tras su renuncia al pontificado en 1429, en atención a su sumisión, su amistad con Alfonso el Magnánimo y su buena posición económica, se le concedió el obispado de Mallorca, donde murió el 28 de diciembre de 1447.